

Llull is a remarkably significant intellectual presence in the medieval Mediterranean. His role as one of the originators of literary Catalan; his generic innovations; his close involvement in copying, translating and disseminating his own texts; and his engagement with Jewish and Islamic theology all signal that scholars of medieval European literature should be aware of his thought. *Blaquerna* serves as an ideal introduction to both Llull's work and his mindset. The tone of the narrative is always earnest, often solemn, yet sometimes drolly humorous; the text is thematically wide-ranging and structurally varied; and this edition, from translation to notes to introduction, is truly exemplary, not to mention beautifully presented. The *Romance of Evast and Blaquerna* joined Llull's autobiography, *A Contemporary Life*, in Barcino and Tamesis's TEXTOS series. The *Doctrina Pueril*, Llull's work on the education of children, which may well have been composed simultaneously with *Blaquerna*, is forthcoming in the same series in September 2019 («Introduction», p. 14, no. 6).

BIBLIOGRAPHY

- BONNER (1993): *Doctor Illuminatus: A Ramon Llull Reader*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
 — (2007): *The Art and Logic of Ramon Llull: A User's Guide*, Leiden, Boston: Brill.
 — (2010): «Introduction», in Ramon Llull, *A Contemporary Life*, Anthony Bonner (ed. and trans.), Barcelona, Woodbridge: Barcino, Tamesis.
 LLULL (2019): *Doctrina Pueril*, John Dagenais (ed. and trans.), Barcelona, Woodbridge: Barcino, Tamesis.

VILANOVA, Arnau de: *Speculum medicine*, edició i estudi a cura de Michael R. McVaugh, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, Fundació Noguera, Pagès editors, 2018; «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia» XIII.

CARMEL FERRAGUD

Institut Interuniversitari López Piñero (Universitat de València)
carmel.ferragud@uv.es

Amb bona cadència van apareixent un rere altre els volums de les AVOMO (Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia), la col·lecció que té per objectiu editar i estudiar tota l'obra mèdica d'Arnau de Vilanova. A aquestes alçades ja ningú dubta que el que nasqué com un ambiciós projecte editorial, segurament inèdit arreu d'Europa per la seua magnitud, rigor i constància, acabarà sent una realitat, i que els investigadors disposaran en uns anys de l'edició completa de l'obra mèdica d'Arnau (s'han publicat 16 llibres, i encara en falten almenys 5 més, que

completaran l'edició). Perquè si bé alguns dels iniciadors del projecte, com Luis García Ballester (CIFUENTES 2017) o Juan A. Paniagua (GARCÍA BALLESTER 2010), ens deixaren, l'esperit, i la força i l'empenta intel·lectual continuen amb un dels tres que encara resta infatigable, Michael R. McVaugh, professor emèrit de la University of North Carolina at Chapel Hill (ARRIZABALAGA 2010), autor precisament de l'edició i estudi d'aquest volum que ens ocupa, el número tretze, dedicat a l'*Speculum medicine*. I no només, perquè a McVaugh s'hi suma un equip editorial amb tres investigadors —Fernando Salmón, Sebastià Giralt i Jon Arrizabalaga— que, a banda d'haver gaudit del mestratge dels iniciadors del projecte, són grans coneixedors de l'obra d'Arnau i del context de la medicina llatina tardomedieval.

Els avanços assolits en el coneixement de la biografia i l'obra mèdica d'Arnau són realment, a hores d'ara, impressionants. A la labor dels investigadors esmentats, i també d'altres, cal sumar l'esforç de successius projectes de recerca finançats, liderats per Sebastià Giralt (UAB). Els resultats es poden copsar ben bé en un magnífic web (ARNAU 2016). Això, per extensió, fa que coneguem també molt millor el que fou el panorama intel·lectual mèdic en el qual el metge valencià s'emmarca. El grau de coneixement que atresora algú com el professor McVaugh, passada la barrera dels 80 anys, i que encara roman en una activitat intel·lectual envejable, possibilita unes disquisicions detalladíssimes i primmirades sobre aspectes concrets de l'obra i la vida d'Arnau. Fins el punt que fa l'efecte que l'investigador nord-americà és capaç de «llegir» en les intencions personals de l'autor estudiat per poder interpretar el ritme cronològic de la producció de la seua obra. McVaugh es mou amb absoluta solvència entre la documentació arxivística i els textos doctrinals. Es fa difícil no recordar la seua cèlebre monografia *Medicine before the plague* (Cambridge, 1993), en aquest sentit. Solament des d'una aproximació doble, del document als continguts doctrinals dels tractats, que s'entrellacen constantment, és possible arribar a argumentar amb una semblant perícia. Tant es així, que tangencialment l'estudi de l'*Speculum* el porta a fins i tot proposar una datació nova per al cèlebre *Regiment de sanitat* d'Arnau.

L'edició que ha preparat McVaugh s'inicia amb una «Introducció» en llengua catalana, extensa, i tot seguit hi ha un apartat dedicat als procediments editorials. Ambdues primeres parts compten també amb una versió en anglès. Continua l'edició pròpiament dita de l'obra. Clou amb una bibliografia i uns índexs de noms, termes clau i còdexs, elements sempre de gran utilitat en la consulta d'una font d'aquestes característiques.

Cal reconèixer la feixuga tasca d'edició que ha fet McVaugh, comprensible si atenem que l'*Speculum* és una obra extensa, d'unes 90.000 paraules, i de la qual es conserven 23 còpies manuscrites completes o parcials. D'aquestes, McVaugh n'ha seleccionat tres, les considerades millors, per fer col·lació del text sencer, tot anotant les variants respecte d'un dels impresos.

L'*Speculum*, escrit vers 1308, és l'obra amb què Arnau va culminar la seua carrera com a escriptor de medicina. Al llarg de la seua trajectòria com a metge,

Arnau havia anat llegint, reflexionant, comentant i incorporant a la seua labor intel·lectual i clínica un conjunt de textos —obres d'Hipòcrates, Galè, Avicenna, Razés, Constantí, Isaac— que havien estat traduïts al llatí des de feia un segle. Arnau va assimilar tot aquell deversall d'informació, al qual va voler posar ordre perquè a més pogués ser utilitzat pels futurs aprenents i practicants de la medicina. Això sí, tota aquella tasca va ser alternada amb una obra de caràcter teològic de gran abast i ambició, igualment, producte de la seua adhesió a l'espiritualitat franciscanista, que li valgué fortes controvèrsies, i també amb una activitat política al servei de diferents monarques. Tot això configura la personalitat polièdrica del personatge, el fa més comprensible i ajuda a entendre la cronologia en què s'anà desenvolupant la seua obra.

Va ser, segons opina McVaugh, la impressió que li va causar el *Lilium medicinae* de Bernard de Gordó, metge coetani d'Arnau en l'ensenyament de la medicina a Montpeller, i gran rival, acabat en 1305, el que el va motivar a escriure la seua gran aportació definitiva a la medicina. L'ambició i orientació de l'obra és una mostra dels interessos que durant tota la seua carrera havien atret l'atenció d'Arnau, com ara l'instrumentalisme mèdic —la medicina era per damunt de tot un bé útil per a la societat— i la teoria de les complexions —fonamental per a donar lloc al punt anterior—, entre altres.

En l'*Speculum*, Arnau va seguir amb bastant fidelitat l'ordre de la *Isagoge* de Johannitius, si bé va introduir algunes novetats. Era aquesta una breu obra introductòria que s'utilitzava tradicionalment en l'ensenyament de la medicina, acompanyada d'altres escrits d'Hipòcrates i Galè, i que representava una síntesi de la medicina galenista. La finalitat d'Arnau va ser escriure la seua pròpia introducció, és a dir, oferir un recull sistemàtic dels principis generals de l'art mèdica. Seguint l'esquema de Johannitius, Arnau va escriure uns primers capítols on es resumeixen els elements bàsics que constitueixen l'organisme humà (coses naturals) i els factors externs que l'afecten (coses no naturals). A continuació repassava les nocions fonamentals sobre la salut i la malaltia i procedia a classificar les malalties (coses contranaturals). Tot seguit tractà dels signes que permetien al metge establir una diagnosi. Oferí també una extensa farmacologia general i acabà amb la influència sobre l'organisme de les emocions.

Amb tot, s'ha de reconèixer en aquesta obra la gran influència del *Cànon* d'Avicenna. De fet, la definició que dona de la medicina com a ciència li és manllevada. Segons aquesta, la medicina buscava conèixer les disposicions del cos humà com a cos sanable, conservar la salut o recuperar la que hagués perdut quan això fos possible. La medicina es dividia, doncs, en dues parts: la teòrica i la pràctica. Mentre que la medicina teòrica estudiava les disposicions del cos sanable en la mesura que és necessari per a dur a terme la seua tasca, la pràctica mostrava la manera correcta d'actuar segons les necessitats de les disposicions donades a conèixer per la teòrica. Si bé l'*Speculum* fou una obra eminentment teòrica —en tots els camps que abordà, incloent el medicament—, on fins i tot la filosofia natural (l'obra d'Aristòtil fou ben coneguda i admirada per Arnau) ocupà un lloc, també

és ben cert que la pràctica mai va estar allunyada del pensament del seu autor. En realitat, Arnau s'allunyava del que altres comentaristes pensaven sobre la medicina quan intentaven donar-li un enfocament propi de la filosofia natural. El que era propi del metge no estava dins d'aquest plantejament.

També subratlla McVaugh alguns aspectes originals de l'obra d'Arnau. Aquest és el cas de les sis coses no naturals, on hi va afegir aspectes secundaris que altres autors havien negligit per tal d'explicar les causes de la malaltia. Així ocorregué amb les ocupacions i els hàbits de les persones. De fet, Arnau és un dels primers autors que va valorar les malalties professionals. Especialment suggerent resulta, entre altres qüestions, les reflexions d'Arnau al voltant de les propietats dels medicaments i la seua influència sobre el cos (els *complexionata*). Una qüestió tan rellevant avui en el món de la farmàcia com és provar l'acció medicinal, l'eficàcia i la seguretat dels medicaments, ja constituí un gran repte que Arnau intentà solucionar a partir de l'aprenentatge que li havien facilitat els textos grecòrabs.

En definitiva, l'*Speculum* és, com diu el seu editor, «un mirall del món de la medicina acadèmica europea tal com era al començament del segle XIV». Arnau de Vilanova havia tingut un gran protagonisme en la construcció d'aquesta nova medicina i la seua influència continuaria per molt temps. En aquesta obra havia reprès assumptes que l'havien ocupat abans, i també afegí algunes novetats; tot plegat és mostra també de l'evolució del seu pensament. La seua darrera gran obra, de fet, seguiria sent utilitzada a Montpeller, si bé més com «una font ocasional de consells pràctics», però transcendí aquest entorn i va ser copiada en nombroses ocasions durant el segle XV i traduïda a altres llengües.

BIBLIOGRAFIA

- ARNAU (2016): «Arnau DB. Corpus digital d'Arnau de Vilanova», Universitat Autònoma de Barcelona. En línia a: <<http://grupsderecerca.uab.cat/arnau/>> [Consultat el 21-8-19]
- ARRIZABALAGA (2010): Jon Arrizabalaga, «La edición y traducción de textos médicos medievales: entrevista al Profesor Michael R. McVaugh», *Panacea*, 12/32, ps. 229-234.
- CIFUENTES (2017): Lluís Cifuentes, «Luis García Ballester (1936-2000)», *Sciència.cat* (Homenatges). En línia a: <<http://www.sciencia.cat/luis-garcia-balles-ter-1936-2000>> [Consultat 21-8-19]
- GARCÍA BALLESTER (2010): Luis García Ballester, «Mi colega y amigo Juan Antonio Paniagua, historiador de la medicina», *Dynamis*, 30, ps. 309-314.